

ارزیابی سطح رضایت مندی روستاییان از اجرای طرح هادی روستایی (مطالعه موردی: دهستان نگل شهرستان سنندج)

رحمت الله بهرامی^۱ - استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
عابد حیدری - کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور اسلام‌آباد غرب، اسلام‌آباد غرب، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۰۸

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۶/۳۰

چکیده

طرح هادی را می‌توان مهم‌ترین سند قانونی در زمینه توسعه و عمران روستایی کشور دانست که با دید همه جانبه و یکپارچه تمامی ابعاد زندگی روستاییان را در نظر می‌گیرد. طرح هادی واکنشی از نابسامانی وضع کالبدی - فضایی سکونتگاه‌های روستایی کشور است. در این راستا اجرای طرح هادی به منظور بهسازی و نوسازی چشم‌اندازهای درونی و بیرونی روستاها است. تحقیق با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی و ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی در تحولات اقتصادی؛ اجتماعی؛ زیست محیطی و کالبدی سکونتگاه‌های روستایی دهستان نگل در شهرستان سنندج پرداخته است. جامعه آماری شامل کلیه افراد بالای ۲۰ سال و سرپرست خانوار در چهار روستای دهستان نگل بوده که به روش کوکران ۱۶۰ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند. روایی پرسش‌نامه توسط کارشناسان تایید شده و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ (۰/۷۵) مورد تایید قرار گرفت. برای پردازش داده‌ها از روش آمار توصیفی و استنباطی از جمله آزمون T تک نمونه‌ای در تحلیل مسیر بهره گرفته شده؛ از آزمون کای اسکور برای سطح معناداری؛ آزمون فریدمن برای رتبه بندی و روش تحلیل خوشه‌ای سلسله مراتبی برای سطح بندی عوامل تاثیر گذار مورد استفاده قرار گرفته است. یافته‌ها نشان می‌دهد اجرای طرح هادی به لحاظ کالبدی تا حد قابل توجهی موجب تغییر در چشم انداز روستاها گردیده، اما مشکلات عدم تخصیص اعتبارات کافی موجب ناتمام ماندن اجرای طرح و همچنین عدم برخورداری روستاییان از تسهیلات بانکی به منظور نوسازی و بهسازی مسکن از مهمترین عوامل نارضایتی مردم روستاها بشمار می‌آیند.

واژه‌گان کلیدی: روستا، طرح هادی، دهستان نگل، مشارکت، رضایت مندی

مقدمه

تجارب بدست آمده در کشورهای مختلف، این امر را نمایان ساخته است که توسعه روستایی پیش شرطی اساسی و ضرورتی بنیادین برای دستیابی به توسعه ملی به شمار می‌رود و می‌بایست در اولویت سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های کشورهای مختلف قرار گیرد (بهرامی، ۱۳۸۹: ۱۲۵). تحقق اهداف توسعه روستایی ممکن است با رویکردها یا راهبردهای مختلفی در کشورهای مختلف دنبال شود؛ اما یکی از راهبردهای غالب؛ توجه به توسعه زیرساختی و کالبدی است (یعقوبی فراهانی، ۱۳۹۵: ۱۱۴).

باتوجه به تفکراتی که درخصوص ساماندهی فضایی ونظام سکونتگاهی وجود دارد؛ مدت زمانی است که بخش عمده‌ای از برنامه‌های توسعه روستایی در کشور بر اجرای طرح‌های عمرانی نظیر طرح بهسازی و طرح هادی روستایی متمرکز شده است. در این بین طرح هادی روستایی به عنوان یکی از طرح‌های توسعه فیزیکی روستا به دلیل برخورداری از سابقه نسبتاً طولانی در کشور؛ وسعت و گسترده مکانی آن در سطح روستاهای کشور و از سویی پذیرش نسبتاً خوب آن از سوی مردم به عنوان طرحی که ارتباط مستقیم با فضای زندگی مردم و اجتماعات محلی دارد (رضوانی، ۱۳۹۰: ۱۷۰).

آنچه که در کشورما از آن به عنوان طرح هادی نام برده می‌شود؛ طرحی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت موجود؛ میزان و مکان گسترش آن و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف از قبیل مسکونی؛ تولیدی؛ تجاری و کشاورزی و تاسیسات و تجهیزات و نیازمندی‌های عمومی را بر حسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی با طرح جامع ناحیه‌ای تعیین می‌نماید (بنیاد مسکن: ۱۳۸۸). در واقع طرح هادی طرحی است با هدف ساماندهی و اصلاح بافت موجود؛ و مکان گسترش آتی و نحوه استفاده از زمین برای عملکردهای مختلف را بر حسب مورد در قالب مصوبات طرح‌های ساماندهی فضا و سکونتگاه‌های روستایی یا طرح‌های جامع ناحیه‌ای تعیین می‌کند (غفاری، ۱۳۸۹: ۲۳). طرح هادی به عنوان یک متغیر بیرونی وارد روستا می‌شود و بر ساختارهای روستا اثر می‌گذارد. این ساختارها شامل ابعاد چهارگانه فیزیکی - کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی روستا است (عنابستانی و اکبری، ۱۳۹۱: ۹۴). هدف طرح هادی روستایی فراهم نمودن بستر تجدید حیات و هدایت روستا با در نظر گرفتن جنبه‌های فیزیکی و اقتصادی طراحی و انجام گرفته است (مولائی هاشجین، ۱۳۸۶: ۱۰۶). طرح هادی روستایی؛ راهنمای مصوبی برای هدایت عملیات سازندگی و آبادانی در روستاها؛ با آگاهی از وضعیت فرهنگی؛ اجتماعی و اقتصادی آن‌ها است (شهبازی، ۱۳۸۹: ۲۲۵). در ابعاد کلی تر می‌توان گفت اهداف طرح هادی روستایی عبارت است از:

- ایجاد زمینه توسعه و عمران روستاها با توجه به شرایط فرهنگی؛ اقتصادی و اجتماعی.
- تامین عادلانه امکانات از طریق ایجاد تسهیلات اجتماعی؛ تولیدی و رفاهی.
- هدایت وضعیت فیزیکی روستا.

- ایجاد تسهیلات لازم جهت بهبود مسکن روستائیان و خدمات محیطی و همومی (آسایش، ۱۳۸۳: ۲۰).

با توجه به اهداف طرح هادی؛ برنامه ریزی کالبدی را در راستای طرح هادی ضرورتی انکار ناپذیر است. نابسامانی وضع فیزیکی روستاهای کشور است. گرچه تمامی این پروژه‌ها بر جنبه‌های کالبدی استوار شده اند اما بی تردید این تغییرات و دگرگونی‌ها در کالبد روستاها؛ بر دیگر ابعاد محیط روستایی از آن جمله محیط طبیعی روستاها را تحت تاثیر قرار خواهد داد (مظفر و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۲). از مهمترین آثار طرح هادی ماندگاری جمعیت روستایی و کاهش مهاجرت‌های روستایی از یک طرف همچنین تنوع بخشی از نظر توسعه یافتگی به فضای روستاها است.

امروزه بعد از گذشت چند دهه از اجرای طرح‌های هادی؛ فرصتی مناسبی است تا این گونه طرح‌ها از سوی کارشناسان و مردم محلی مورد ارزیابی و بررسی قرار بگیرند. این ارزیابی‌ها دقیقاً در راستای اهداف پیش‌بینی شده طرح‌های هادی است که تاچه اندازه اجرای چنین طرح‌هایی نتیجه‌گرا بوده‌اند؛ دوم نهاد و سازمان‌های دولتی و حتی مشارکت‌های مادی و معنوی مردم محلی در اجرای چنین طرح‌هایی که مستلزم هزینه‌های زیادی گردیده؛ آیا موجبات رضایت مندی که

همانا ماندگاری مردم محلی و ارتقای سطح کیفیت زندگی را در روستاها بالا برده است یا خیر؟ هدف اصلی تحقیق به روش توصیفی- تحلیلی؛ ارزیابی طرح هادی در ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی و اثرات آن‌ها بر کیفیت زندگی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان سنندج است. در راستای تبیین پیشینه تحقیق، با استفاده از جدول (۱) به بیان مطالبی پرداخته شده که بیشترین قرابت معنایی را با موضوع مورد نظر را دارند.

جدول ۱. مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش

سال	محقق	عنوان	نتیجه گیری
۲۰۰۷	مارک اسکات	مسکن روستایی: سیاست‌های عمومی و برنامه‌ریزی به بررسی مسائل و مشکلات مسکن روستایی و برنامه‌ها و سیاست‌های مرتبط با آن در کشور ایرلند پرداخته است	نتایج پژوهش حاکی از برخی سیاست‌های نادرست در زمینه مسکن روستایی ایرلند دارد و بر ارائه مسکن پایدار تأکید دارد.
۱۹۹۳	بانی‌یو	سیاست‌های ارزیابی برای اصلاحات مسکن چین	به بررسی نبود سیستم ارزیابی منسجم در میان حوزه‌های دانشگاهی و نهادهای برنامه‌ریزی پرداخته است. وی در این مقاله بیان داشته است که ارزیابی مستقل یا تحقیقات ارزیابی مدون استواری در جامعه برای ارزیابی برنامه‌ها وجود ندارد.
۱۳۸۴	عظیمی و جمشیدیان	بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح‌های هادی روستایی (مطالعه موردی: غرب گیلان)	اجرای طرح هادی باعث پیشرفت نسبی زندگی مردم و افزایش امیدواری آن‌ها به سکونت در روستا شده اما لحاظ رعایت مسائل زیست محیطی و مشارکت مردمی به ویژه در فرآیند تهیه طرح، چندان موفق عمل نکرده‌اند.
۱۳۸۸	برزو و همکاران	ارزشیابی کیفی اجرای طرح هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه	نبود شبکه فاضلاب خانگی- آلودگی کوچه‌ها و معابر- عدم صدور مجوز برای آب و لوله کشی و گاز، به عنوان مهمترین مشکلات زیربنایی روستا و همچنین نتایج این مطالعه توصیه‌های برای برنامه‌ریزان طرح‌های هادی در استان کرمانشاه داشته باشد و مشارکت فعال روستائیان در مراحل برنامه‌ریزی و اجرای این طرح اجتناب ناپذیر است.
۱۳۹۵	مولایی و همکاران	تحلیل اثرات کالبدی اجرای طرح هادی روستایی از دیدگاه روستائیان شمال استان اذربیل	اجرای طرح هادی بر عوامل کالبدی تأثیر گذار بوده است
۱۳۹۰	عزیزپور و همکاران	تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح هادی در سکونتگاه روستایی کشور	اجرای طرح هادی بر توسعه اشتغال، افزایش میزان سرمایه‌گذاری در روستا، افزایش میزان درآمد روستائیان و بهره‌برداری مناسب از زمین تأثیر مطلوب داشته است.
۱۳۹۱	عنابستانی و اکبری	ارزیابی طرح های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستائیان- مطالعه موردی شهرستان جهرم	نتایج نشان می‌دهد بیشترین اثرگذاری طرح بر بعد بازگشایی و نوسازی شبکه معابر روستایی بوده است، اما در سایر متغیرها، یعنی مسکن روستایی و کاربری اراضی توفیق چندانی در محیط‌های روستایی حاصل نشده است.
۱۳۹۲	سواری و همکاران	تحلیل عوامل مرتبط با رضایتمندی روستائیان از طرح هادی؛ (مطالعه موردی روستای قراگل شهرستان دیواندره)	نتایج نشان می‌دهد که رضایت‌مندی روستائیان نسبت به طرح هادی کم و متوسط بوده است. علاوه بر این، نتایج حاصل از تحلیل عاملی سه عامل ایجاد علاقه‌مندی به روستا، اثرات فیزیکی-کالبدی و ایجاد اشتغال‌های جانبی در روستا را به عنوان اثرات طرح‌های هادی شناسایی کردند.
۱۳۹۲	رضایی و صفا	تحلیل مشکلات اجرای طرح هادی در مناطق روستایی شهرستان زنجان	نتایج نشان داد که پنج عامل فیزیکی عمرانی، اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، بهداشتی و محیطی در حدود ۷۶ درصد از واریانس کل اثرات اجرای طرح هادی در مناطق روستایی شهرستان زنجان را تبیین می‌نمایند.
۱۳۹۳	رضایی و شوکتی آمقانی	بررسی و تحلیل مشکلات اجرای طرح هادی روستایی در مناطق روستایی شهرستان اسکو (مطالعه موردی: روستای سرین دیزج)	مهم‌ترین مشکلات زیست محیطی طرح هادی روستایی به ترتیب شامل ایجاد تغییرات منفی در توپوگرافی روستا، آسیب دیدن گونه‌های جانوری و گیاهی در محدوده اجرای طرح‌ها، تغییر مسیر شبکه آبراهه‌های طبیعی در روستا، فرسودگی و تخریب چشم اندازهای طبیعی و فرسایش و از بین بردن خاک در محدوده اجرای طرح‌ها بودند.
۱۳۹۳	شکوری و شمس‌الدینی	سنجش تحقق پذیری ابعاد اجتماعی- اقتصادی اجرای طرح هادی در سکونتگاه- های روستایی مورد شناسی؛ روستای کناره- شهرستان مرودشت	نتایج نشان می‌دهد بین متغیرهای اجرای طرح هادی و تحولات اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی احساس رضایت وجود دارد.

روش شناسی تحقیق

تحقیق از نظر ماهیت کاربردی؛ از نظر روش توصیفی- تحلیلی است. اطلاعات مربوط به پیشینه و کلیات تحقیق از طریق کتابخانه‌ای و جستجو گرهای انترنتی تهیه شده است. اطلاعات محیطی نیز از طریق میدانی و با استفاده تکنیک پرسش‌نامه‌ای جمع‌آوری شده است. طراحی پرسش‌نامه بنابه ضرورت و هدف تحقیق یعنی سنجش و ارزیابی سطح

رضایت مندی مردم از طرح هادی براساس طیف لیکرت صورت گرفته است. برای روایی در تدوین و تنظیم پرسش نامه؛ با کسب نظر متخصصان و کارشناسان برنامه ریزی روستایی و اعمال اصلاحات لازم؛ روایی محتوایی پرسش نامه تأیید گردید و پایایی آن نیز با استفاده از آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS بیش از ۰/۷۵ بدست آمد که در حد مطلوب است. تحقیق در چهاربخش کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی و در ۲۷ گویه انتخاب شده اند. جامعه آماری این تحقیق ۴ آبادی از دهستان نگل در بخش کلاترزان شهرستان سنندج که طرح هادی در آنها اجرا شده است. این پژوهش از افراد بالای ۲۰ سال و سرپرستان خانوار ساکن روستاهای مورد مطالعه ۲۷۵ نفر شامل می گردد براساس روش کوکران تعداد ۱۶۰ حجم نمونه بدست آمد. در ابتدا از آزمون T تک نمونه ای به منظور تعیین میانگین های کسب شده استفاده؛ سپس برای معناداری سطح رضایت مندی در ارتباط با اجرای طرح هادی آزمون کای اسکوتر؛ از آزمون فریدمن برای رتبه بندی و برای تعیین سطح بندی از روش خوشه ای تحلیل سلسله مراتبی استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان سنندج به عنوان مرکز استان کردستان دارای ۱۰ دهستان و ۱۹۲ آبادی است. ۱۶٫۶ درصد جمعیت در روستاها و ۸۳٫۴ درصد در شهر زندگی می کنند. دهستان نگل در ۶۵ کیلومتری شهر سنندج و در امتداد محور سنندج به میروان واقع است این دهستان دارای ۱۳ آبادی با جمعیتی برابر با ۷۱۲۱ نفر است.

جدول ۲. تعداد جمعیت؛ خانوار و حجم نمونه در روستاهای مورد مطالعه

روستا	تعداد خانوار	جمعیت	حجم نمونه
میانه	۲۹۵	۱۲۰۰	۴۴
پیچون	۶۳	۲۲۹	۳۵
دانیکش	۱۴۷	۵۶۱	۴۳
زونج	۲۳۵	۸۲۲	۳۸

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰

یافته ها و بحث

بررسی آمار توصیفی یافته ها نشان می دهد از کل پاسخ گویان؛ ۳۳ درصد آن ها زن و ۶۷ درصد مرد بوده اند. در این راستا ۲۱ درصد پاسخ گویان در زمینه های کشاورزی؛ ۱۵ درصد دامداری؛ ۱۰ درصد کارمند اداری؛ و بقیه در مشاغل آزاد و خدماتی اشتغال داشته اند. همچنین از نظر سنی ۲۵ درصد در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال؛ ۳۲ درصد در گروه سنی ۴۰-۳۱ سال؛ ۱۹ درصد در گروه سنی ۵۰-۴۱ سال و ۲۳ درصد بالای ۵۰ سال سن داشته اند. از نظر سطح سواد ۲۸ درصد زیر دیپلم؛ ۴۳ درصد دیپلم و ۲۹ درصد دیگر بالای دیپلم سواد داشته اند. برای سنجش سطح رضایت مندی از اجرای طرح هادی از ۲۷ گویه از طریق پرسش نامه توسط مردم محلی در چهار بخش کالبدی، زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی تکمیل شده است. برای اثبات رابطه معناداری از آزمون کای اسکوتر که نشان می دهد از همه ۲۷ گویه میزان خطا کمتر از ۰/۰۱ بدست آمده که در این صورت فرض صفر که بر عدم وجود رابطه تاکید می کرد؛ رد می شود و در واقع به احتمال بیش از ۹۹ درصد بین رضایت مندی خانوار و خدمات ارائه شده بعد از اجرای طرح هادی رابطه معنادار وجود دارد. براین اساس ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی برای هر یک به طور مجزا آزمون کای اسکوتر به عمل آمده تا میزان رضایت خانوار در هر بعد نیز مشخص گردد.

به منظور ارزیابی از کیفیت سطح رضایت مندی مردم از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد در بخش کالبدی از ۹ گویه برای سطح رضایت مندی استفاده شده که میانگین آن‌ها برابر با $\frac{3}{3}$ است؛ از نه عامل مورد بررسی؛ مردم محلی از دو عامل اجرایی نشدن کامل طرح و پرهیز از ساخت مسکن در اراضی شیب دار؛ میزان رضایت مندی مردم کمتر از حد متوسط است. در بخش زیست محیطی هفت عامل مورد بررسی قرار گرفته و میانگین آن براساس آزمون T برابر با $\frac{3}{2}$ است. از این هفت عامل؛ یک عامل مردم به دلیل کامل اجرا نشدن شبکه انتقال فاضلاب روستایی؛ میزان رضایت مندی کمتر از حد متوسط بوده است. در بخش اقتصادی ۶ عامل بررسی شده که میانگین آن‌ها برابر با $\frac{2}{8}$ که کمتر از حد متوسط بوده؛ بنابراین در این بخش رضایت مندی ضعیف بوده است. براساس آزمون T از ۲۷ عامل مورد بررسی؛ در هفت عامل مردم احساس رضایت از خود نشان نداده‌اند. در بخش اجتماعی پنج عامل مورد بررسی قرار گرفته است که میانگین سطح رضایت مندی برابر با $\frac{3}{4}$ است که در همه ابعاد مورد بررسی بیشتر بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد بیشترین عامل رضایت مندی در میان خود مردم محلی بوده که با میانگین $\frac{3}{74}$ بوده است. جدول (۳) نتایج آزمون تی و سایر آزمون‌ها را نشان داده است.

جدول ۳. نتایج آزمون T و کای اسکور در ابعاد کالبدی؛ زیست محیطی؛ اقتصادی و اجتماعی

میانگین	Asymp. Sig.	df	Chi-Square	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه	
3.531	.000	3	46.2	18	72	47	23	0	کیفیت معابر	کالبدی
3.481	.000	3	120.5	2	83	65	10	0	کیفیت معابر فرعی	
3.069	.000	3	274.1	1	19	130	10	0	ضابطه مندی مسکن	
2.781	.000	3	207.4	0	4	114	41	0	پرهیز ساخت از اراضی شیب دار	
3.769	.000	3	200.3	6	114	37	3	0	مکان‌گزینی خدمات	
3.806	.000	2	102.5	9	111	40	0	0	مصالح بکار رفته	
3.456	.000	3	145.3	1	74	82	3	0	زیبا سازی	
3.456	.000	2	58.7	0	81	71	8	0	جدول‌گذاری و میداین	
2.556	.000	3	125.3	0	4	93	53	11	کامل اجرا شده	
3.244	.000	2	58.5	0	53	93	14	0	کیفیت آبرسانی	زیست محیطی
3.263	.000	2	36.5	0	61	80	19	0	جمع‌آوری ابهای سطحی	
3.306	.000	2	91.9	0	53	103	4	0	جمع‌آوری و دفع زباله	
2.800	.000	3	114.1	3	15	89	13	0	فاضلاب	
3.138	.000	3	253.9	0	35	126	7	0	دپوی فضولات حیوانی	
3.338	.000	2	83.5	0	58	98	4	0	کاهش آلودگی ناشی از گرد و غبار	
3.306	.000	3	200.2	0	48	110	1	0	نظافت و پاکیزگی روستا	اقتصادی
2.656	.000	4	119.2	1	20	72	57	10	تسهیلات بانکی	
3.106	.000	2	34.6	0	0	45	87	28	وضعیت درآمد روستا	
2.594	.000	3	106.2	0	9	89	50	12	افزایش مشاغل درآمدی	
2.338	.000	2	61.1	0	0	63	88	0	تغییرات در شیوه تولید	
2.956	.000	2	114.5	0	18	117	25	0	رفاه	
3.094	.000	2	46.4	0	41	93	26	0	قیمت زمین	اجتماعی
3.356	.000	2	99.5	0	1	55	104	0	خدمات بهداشتی و درمانی	
3.519	.000	2	77.8	0	84	75	1	0	خدمات آموزشی	
3.644	.000	3	125.9	9	88	60	3	0	مشارکت	
3.344	.000	3	175.9	1	55	102	2	0	تاثیر کیفیت ارتباطات اجتماعی	
3.406	.000	2	44.9	0	79	67	14	0	کاهش مهاجرت	

برای تعیین رتبه بندی؛ عامل‌ها از آزمون فریدمن استفاده شده است یافته‌ها نشان می‌دهد با اجرای طرح هادی مصالح بکار رفته در ساخت مسکن روستایی در رتبه اول؛ انتخاب بهینه در مکان‌گزینی برای خدمات در رتبه دوم؛ مشارکت مردم رتبه سوم به همین ترتیب براساس جدول (۴) رتبه بندی انجام گرفته است. در مجموع بخش اجتماعی با ضریب میانگین ۱۶/۴ در رتبه اول؛ بخش کالبدی با ضریب ۱۵/۴ در رتبه دوم؛ بخش زیست محیطی با ضریب ۱۴ در رتبه سوم و بخش اقتصادی با کمترین ضریب تاثیر ۱۰ در رتبه چهارم و حد متوسط امتیازات ۱۴ است. در تحلیل خوشه‌ای سلسله مراتبی؛ سطح رضایت مندی در سه خوشه تعیین شده است. خوشه اول با سه عامل بیشترین سطح رضایت مندی را بخود اختصاص داده؛ خوشه دوم ۲۰ شامل عامل و خوشه سوم که کمترین میزان رضایت مندی مردم را بخود اختصاص داده شامل چهار عامل اقتصادی است. شکل (۱) وضعیت سلسله مراتب خوشه‌ای عوامل مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

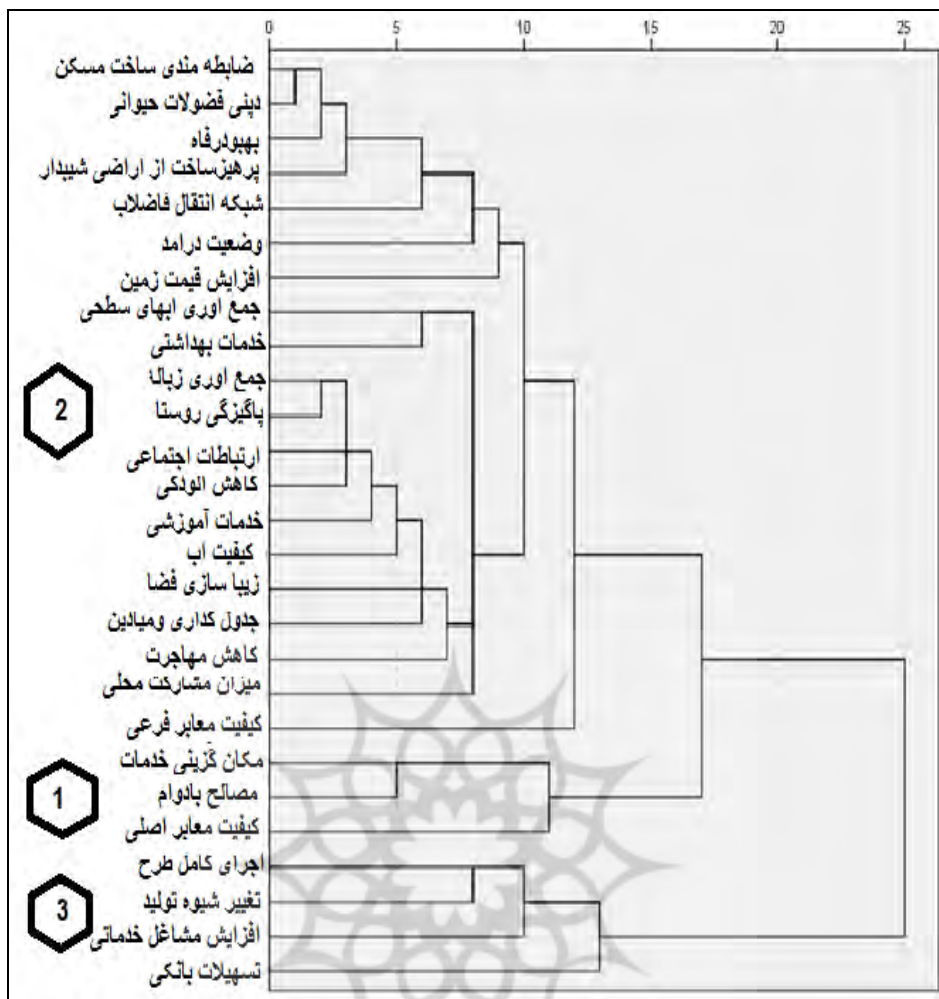
جدول ۴. نتایج رتبه بندی آزمون فریدمن در گویه های مورد مطالعه

فریدمن	گویه	فریدمن	گویه	فریدمن
8.79	تسهیلات بانکی	17.9	کیفیت معابر	کالبدی
13.05	وضعیت درآمد روستا	16.69	کیفیت معابر فرعی	
8.34	افزایش مشاغل درآمدی	12.22	ضابطه مندی مسکن	
6.15	تغییرات در شیوه تولید	10.1	پرهیز ساخت از اراضی شیب دار	
11.27	رفاه	20.03	مکان‌گزینی خدمات	
12.37	قیمت زمین	20.85	مصالح بکار رفته	
15.02	خدمات بهداشتی و درمانی	16.75	زیبا سازی فضای روستا	اجتماعی
17.4	خدمات آموزشی	16.76	جدول‌گذاری و میدین	
18.16	مشارکت	7.57	اجرای کامل طرح	
15.38	تاثیر کیفیت ارتباطات اجتماعی	14.38	کیفیت آبرسانی	زیست محیطی
15.83	کاهش مهاجرت	14.63	جمع‌آوری ابهای سطحی	
13.02	دپوی فضولات حیوانی	15.06	جمع‌آوری و دفع زباله	
15.43	کاهش آلودگی ناشی از گرد و غبار	9.91	فاضلاب	
14.97	نظافت و پاکیزگی روستا			

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول ۵. نتایج رتبه بندی ابعاد

رتبه	میانگین رتبه فریدمن	ابعاد
۱	۱۶/۳۶	اجتماعی
۲	۱۵/۴۳	کالبدی
۳	۱۳/۹۱	زیست محیطی
۴	۱۰/۰۰	اقتصادی
	۱۳/۸۰	متوسط

شکل ۱. خوشه بندی عوامل مورد مطالعه در ارزیابی سطح رضایت مندی طرح هادی

نتیجه گیری

یکی از مشکلات کشورهای در حال توسعه از آن جمله ایران؛ روند شتابان شهرنشینی و نابرابری توسعه‌ای چه در میان مناطق و در میان نواحی شهری و روستایی است. "مایکل تودارو ضرورت تقدم و توجه به توسعه روستایی نسبت به شهری را به آن علت می‌داند که در راه حل مسئله بیکاری شهری و تراکم جمعیت؛ در بهبود محیط روستا است (تودارو، ۱۳۹۰: ۲۳). روستاها چه از نظر حجم جمعیتی، تولید و اشتغال در کشور از جایگاه مهمی برخوردارند. یکی از اهداف برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی کشور؛ کاهش نابرابری‌های شهر و روستا است. اجرای طرح هادی روستایی که در پهنه جغرافیایی کشور از سال ۱۳۶۸ با برنامه‌ریزی مدون تاکنون به مرحله اجرا در آمده؛ در همین زمینه بوده است. باور بر این است که اجرای کامل طرح هادی روستایی می‌تواند نقش بنیادی و زیربنایی در توسعه روستایی داشته باشد. اما این راهبرد توسعه‌ای به دلیل ضعف در تهیه و اجرای آن نه تنها روستاها را به سمت پایداری سوق نداد بلکه روند مهاجرتی همچنان تداوم دارد. به عبارتی طرح هادی نه تنها خواسته‌های کامل مردم روستایی را تأمین نکرده بلکه نتوانسته بافت کالبدی منطقی برای روستاها بوجود آورد. بر این اساس ضرورت تام دارد؛ تا نقاط قوت و ضعف طرح هادی روشن گردد.

نتایج پژوهش براساس آزمون T و آزمون رتبه بندی فریدمن نشان داد عملکرد طرح هادی در بعد اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی با میانگین ۳/۴، کالبدی ۳/۲، زیست محیطی ۳/۱ عملکرد نسبتاً مطلوبی داشته اما در بعد اقتصادی با میانگین ۲/۷ سطح رضایت مندی ضعیف بوده است. چند نکته در این زمینه لازم است یاد آوری گردد اول اینکه براساس آزمون فریدمن؛ گویه‌های مورد مطالعه در ابعاد مختلف از ضریب تاثیرات یکسانی برخوردار نبوده‌اند. دوم تاثیرات مثبت برخی از متغیرها مانند روند مشارکت مردم محلی ریشه در فرهنگ و مذهب روستایی دارد. بنابراین به عنوان یک پتانسیل بالقوه مثبت می‌توان تلقی کرد.

عامل دیگر در بهبود شرایط زندگی مردم محلی بهبود زیرساخت‌ها از آن جمله شبکه راه؛ برق؛ مخابرات است. در بخش راه گرچه غالب راه‌های روستایی آسفالت نشده‌اند اما تعریض آن‌ها بستر ارتباطات شهر و روستا به منظور تامین نیازمندی‌های روزانه را افزایش داده است. نتایج مطالعات پژوهشگران مانند فروزی و اردکانی در سال ۱۳۹۰، رضایی و صفا در سال ۱۳۹۳ مطالب فوق را تایید می‌کنند. در بخش کالبدی؛ عواملی مانند زیبا سازی فضا از طریق کف پوش نمودن معابر اصلی و فرعی؛ جدول گذاری؛ ایجاد آبراهه‌های کوچک و استفاده از مصالح با دوام در ساخت مسکن بیشترین میزان رضایت مندی را به دنبال داشته است. نتایج مطالعات مولائی‌هشجین (۱۳۸۶) مطالعات عزیززی و خلیلی (۱۳۸۸) ترکاشوند (۱۳۸۸)، جمینی و همکاران (۱۳۹۰) مطالب فوق را تایید می‌کنند. در بخش زیست محیطی عواملی مانند مکان‌یابی مناسب برای دپوی فضولات، کاهش آلودگی؛ نظافت و پاکیزگی روستا بیشترین تاثیر در رضایت مندی مردم محلی داشته است. اما در بخش اقتصادی به دلیل محدودیت و کمبود منابع مالی اولاً طرح‌ها بطور کامل اجرا نشده‌اند دوم تسهیلات بانکی انتظارات مردم محلی را به طور شایسته تأمین نکرده است. آن هم به دلیل سخت گیری‌های اداری مانند ضمانت نامه‌های بانکی از دلایل ناتوانی مردم در استفاده از اینگونه تسهیلات بوده است. بر این اساس کمتر کسی از روستا توانسته از تسهیلات بانکی سود ببرند. چرا روستاییان فاقد شغل پایدار و درآمد مکفی هستند. مطالب فوق توسط نتایج مطالعات عنابستانی و همکاران (۱۳۹۳)، تقی لووهمکاران (۱۳۸۸)، یگانه و همکاران (۱۳۹۰)، سواری و همکاران (۱۳۹۱) تأیید می‌شود.

از ارزیابی نشان می‌دهد اجرای طرح هادی تا حد قابل قبولی توانسته است بر کیفیت زندگی مردم محلی تاثیرات مثبتی داشته باشد. ارزیابی‌های سطح رضایت مندی مردم روستاهای دهستان نگل در واقع بیان از حکایتی دارد که کل روستاهای کشور از این موضوع رنج می‌برند؛ آن هم محدودیت منابع مالی در اجرای کامل طرح است. بی شک چنین بستری خود معلول ضعف مدیریت برنامه‌ریزی است که توسط مدیران ارشد شکل می‌گیرد. تخصیص‌های ناکافی و لازم موجب گردیده تا سطح بهره‌وری؛ کارایی و اثر بخشی طرح‌های هادی را کاهش دهد. اجرای نا تمام چنین طرح‌هایی نه تنها پایداری را به روستاها به ارمغان نیاورده بلکه مهاجرت‌های روستا/شهری و روند تخلیه آبادی‌ها همچنان پابرجاست. نتایج تحقیقات مطیعی لنگرودی و باری حصار (۱۳۸۹)، عظیمی و همکاران (۱۳۹۱)، تقوایی و میرنجف (۱۳۸۶)، یاسوری (۱۳۸۵)، یگانه و همکاران (۱۳۹۱)، سواری و همکاران (۱۳۹۱)، شکور و شمس الدینی (۱۳۹۳)، عنابستانی و همکاران (۱۳۹۳)، صابری فر (۱۳۹۰)، رضایی و صفا (۱۳۹۱) مطالب را تایید می‌کنند.

منابع

۱. آسایش، حسین. (۱۳۸۳). کارگاه برنامه‌ریزی روستایی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۲. آسایش، حسین. (۱۳۸۶). برنامه‌ریزی روستایی ایران. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۳. بهرامی، رحمت اله. (۱۳۸۹). چالش‌های عمده توسعه روستایی (مطالعه موردی استان کردستان). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۵ (۳)، ۱۲۵-۱۴۲.
۴. برزو، غلامرضا؛ شاه‌حسینی، ایوب؛ عباسی‌زاده فتواتی، محمدصادق؛ ولی‌زاده، اقدس؛ باقرنسب، محمد؛ بهرامی، مجید؛ عبدالملکی، سارا و زرافشانی، کیومرث. (۱۳۸۹). ارزشیابی کیفی اجرای طرح هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه- کاربرد نظریه بنیانی. پژوهش‌های روستایی، ۱ (۳)، ۱۵۳-۱۷۲.
۵. پاپلی یزدی، محمد حسین و ابراهیمی، محمد امیر. (۱۳۸۶). نظریه‌های توسعه روستایی. چاپ سوم، تهران: انتشارات سمت.
۶. تقوایی، مسعود و موسوی، میرنجف. (۱۳۸۶). ارزیابی میزان تحقق پذیری طرح هادی شهر مهریز. مجله تحقیقات جغرافیایی، ۲۳ (۳)، ۶۳-۸۰.
۷. تراکشوند عباس. (۱۳۸۸). الگوی کالبدی طرح هادی روستایی. رساله دکتری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.
۸. تقیلو، علی اکبر؛ خسروبیگی، رضا و خدایی، یوسف. (۱۳۸۸). ارزیابی طرح هادی روستایی در ابعاد کالبدی/اجتماعی و اقتصادی از دیدگاه روستائیان (مطالعه موردی شهرستان کمیجان استان مرکزی). اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی، زاهدان، ۱۰۱-۱۱۳.
۹. تودارو، مایکل. (۱۳۹۰). توسعه اقتصادی در جهان سوم. مترجم غلامعلی فرجادی، چاپ هیجدهم، تهران: انتشارات کوهسار.
۱۰. جمینی داود؛ احمدی، راشد و احمدی، شیوا. (۱۳۹۱). اثرات کالبدی-زیست محیطی اجرای طرح هادی و تاثیر سازو کار مدیریتی آن مورد روستای بدر آباد روانسر. مجموعه مقالات اولین همایش ملی توسعه روستایی، گیلان ۱۴ و ۱۵ شهریور ماه، ۱-۶.
۱۱. حاجی نژاد، علی؛ پایدار، ابودر و صادقی، خدیجه. (۱۳۹۳). میزان موفقیت طرح های هادی روستایی از دیدگاه مردم و مسولان مورد شهرستان رشتخوار، فصلنامه جغرافیا، ۱۲ (۴۳)، ۸۱-۱۰۵.
۱۲. رضوانی، محمدرضا. (۱۳۸۰). نگرشی بر نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، ۴۱، ۲۵-۳۸.
۱۳. رضایی، روح الله و صفاء لیللا. (۱۳۹۳). تحلیل اثرات اجرای طرح هادی روستایی با استفاده از مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی شهرستان زنجان). مجله فضای جغرافیایی، ۱۴ (۴۶)، ۱۵۱-۱۷۱.
۱۴. رضایی، ر؛ شکوتی، آمانی م و صفاء ل. (۱۳۹۱). بررسی مشکلات زیست محیطی اجرای طرح هادی در روستای سرین دریز در شهرستان اسکو. مجموعه مقالات دومین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و محیط زیست، تهران؛ ۲۶ و ۲۷ ادریبهشت، ۹-۱۰.
۱۵. سواری، مسلم؛ شیری، نعمت اله و شعبانعلی فمی، حسین. (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مرتبط با رضایت مندی روستائیان از طرح هادی (مطالعه موردی روستای قراگل شهرستان دیواندره). مسکن و محیط روستا، ۳۲ (۳۲)، ۶۷-۸۲.
۱۶. سعیدی، عباس. (۱۳۸۳). مسائل و چشم انداز عمران و توسعه روستایی در ایران. فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۱۰۸، ۱-۳.
۱۷. سجادی، ژیللا؛ ابراهیم‌زاده، عیسی و شمس الدینی، علی. (۱۳۹۰). تحلیلی بر مهاجرت‌های روستایی-شهری با تاکید بر نقش مسافت و دسترسی (مورد ممسنی). فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۲ (۸)، ۷۷-۹۴.
۱۸. شکور، علی و شمس الدینی، علی. (۱۳۹۳). سنجش تحقق پذیری ابعاد اجتماعی- اقتصادی اجرای طرح هادی در سکونتگاه های روستایی مطالعه موردی روستای کناره-شهرستان مرودشت. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری، ۴ (۱۳)، ۳۹-۵۱.
۱۹. شهبازی، اسماعیل. (۱۳۸۹). درآمدی بر آسیب شناسی توسعه روستایی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

۲۰. صابری فر، رستم. (۱۳۹۰). بررسی متغیرهای تاثیر گذار بر موفقیت طرح هادی روستایی در استان خراسان جنوبی. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۶ (۳)، ۲۱۳-۲۳۰.
۲۱. عزیز پور، فرهاد و حسینی حاصل، صدیقه. (۱۳۸۷). مروری بر روند تحولات کالبدی روستاهای کشور با تاکید بر طرح هادی روستایی. فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۲۷ (۱۲۳)، ۴۲-۵۵.
۲۲. عزیزپور، فرهاد و همکاران. (۱۳۹۰). تحلیل و ارزیابی اثرات اقتصادی اجرای طرح هادی در سکونتگاه های روستایی کشور. فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۳۰ (۱۳۵)، ۷۱-۸۴.
۲۳. عنابستانی، علی اکبر؛ عزیزپور، فرهاد و جوانشیر، مخدی. (۱۳۹۳). بررسی میزان رضایت جوامع روستایی از مکان یابی کاربری های طرح هادی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای نمونه شهرستان خواف). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی؛ ۲۹ (۴)، ۱۶۵-۱۸۰.
۲۴. عنابستانی، علی اکبر. (۱۳۸۸). ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح هادی روستایی (مطالعه موردی روستاهای غرب خراسان). مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی، زاهدان، ۸۴-۹۸.
۲۵. عظیمی، نورالدین؛ مولایی هاشجین، نصراله و علیزاده، علیرضا. (۱۳۹۰). بررسی عوامل جغرافیایی موفقیت اجرای طرح هادی روستایی در شرق استان گیلان. فصلنامه چشم انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)، ۶ (۱۶)، ۸۴-۹۸.
۲۶. غفاری، سید رامین. (۱۳۹۴). طرح هادی روستایی و تغییر کاربری اراضی مطالعه موردی روستاهای دهستان چمرود شهرستان لنجان اصفهان. فصلنامه جغرافیا، ۱۳ (۴۵)، ۱۳۵-۱۵۶.
۲۷. فزونی اردکانی، زهرا و حیاتی، داریوش. (۱۳۹۰). نقدی بر روند اجرای طرح هادی روستایی با نگرشی به تجربه سپیدان فارس. مجموعه مقالات اولین کنگره ملی علوم و فناوری های نوین کشاورزی زنجان؛ ۲۱-۱۹ شهریور، صص ۱-۴.
۲۸. معاونت عمران روستایی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. (۱۳۸۸). ارزشیابی اثرات اجرای طرح های هادی روستایی. تهران: انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
۲۹. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۰). شناسنامه آبادی های استان کردستان. تهران.
۳۰. مظفر، فرهنگ؛ حسینی، سیدباقر؛ سلیمانی، محمد؛ ترکاشوند، عباس و سرمدی، علی اکبر. (۱۳۸۷). ارزیابی اثرات اجرای طرح هادی بر محیط زیست روستاهای ایران. فصلنامه علوم محیطی، ۵ (۳)، ۱۱-۳۱.
۳۱. محمدی یگانه، بهروز؛ نباتی، عبای و چراغی، مهدی. (۱۳۹۳). تبیین اثرات اجرای طرح هادی بر بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی دهستان کرانی بیجار). فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۳۱ (۱۳۹)، ۹۹-۱۱۵.
۳۲. مطیعی لنگرودی، سید حسن و یاری حصار، ارسطو. (۱۳۸۹). محافظت محیط زیست و برنامه ریزی توسعه فیزیکی روستا با تاکید بر ارزیابی طرح های هادی روستایی. فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۲۱ (۳)، ۴۵-۶۰.
۳۳. مولائی هاشجین، نصراله. (۱۳۸۶). تحلیلی پیرامون اهداف؛ ضرورت ها و فرایند تهیه؛ تصویب و اجرای طرح هادی روستایی با تاکید بر استان گیلان. فصلنامه چشم انداز جغرافیایی، ۲ (۴)، ۱۰۵-۱۳۳.
۳۴. یاسوری، مجید. (۱۳۸۵). ضرورت های اجرای طرح هادی روستایی برای کاهش مشکلات شهری. مجموعه مقالات کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری. تهران.
35. Gibson, K, A Cahill., and Mckay. (2010). Rethinking the dynamics of rural transformation: performing different development pathways in a Philippine municipality. *journal of Transaction of the institute of British Geography*, 35 (2), 237-255.
36. Liu, Y.S. (2007). rural transformation development and new countryside constriction in eastern coastal area of China: *Acta Geography Sinica*, 62, 563-570.